

nykterhetsvårdslag förs över till den medicinska lagstiftningen. Samarbetskommittén avvisar en sådan tanke.

Samarbetskommittén har ingenting emot att tex frågan om kontraktsvård blir föremål för utredning, men menar att denna fråga innehåller en rad socialvårds- och behandlingsmetodiska aspekter som då närmare måste penetreras. Direktiven till utredningen antyder att det främst är fråga om att finna juridiska lösningar för att ersätta 58 § nykterhetsvårdslagen. Samarbetskommittén vill betona, att frågan inte får betraktas på detta sätt. Med dessa utgångspunkter bör denna fråga utredas inom ramen för den parlamentariska utredning som ju ändå skall tillsättas.

Sammanfattningsvis ser samarbetskommittén det som utomordentligt angeläget att de lagförslag som nu framlägs skall grunda sig på det tioåriga arbetet av den parlamentariskt sammansatta socialutredningen och den arbetsgrupp som därefter arbetat med frågan. Lagförslagen bör också ta tillbörlig hänsyn till remissbehandlingen av socialutredningens förslag. Socialministern har i sitt förslag bortsett från detta. Det förslag som nu av socialministern och regeringen förs fram i tvångsfrågan saknar därmed stöd av klientens och socialarbetarnas organisationer.

Våra recensenter

Johnny Samuelsson är verksam vid socialförvaltningen i Stockholm. *Sven-Erik Petersson* är bitr överläkare vid psykiatriska kliniken i Skövde. *Kerstin Fällström* är fil dr i psykologi. Psykolog *Christer Nordlund* är verksam vid psykiatriska kliniken, Sahlgrenska sjukhuset.

bok recensioner

Produktionsapparaten och familjen

TINE BRYLD & SVEND AAGE PEDERSEN

René og Danfoss

Hans Reitzels Forlag, København 1978, 171 s, ca dkr 41.-

Familjeproblem skylls ofta på att barnen är besvärliga eller att föräldrarna är oförstående. Men i regel är orsakerna till problemen att finna på annat håll. Tex på arbetsplatsen. Trassliga arbetsförhållanden ger ofta utslag i privatlivet – och tvärtom. Privatliv och arbetsliv kan alltså inte särskiljas. De hänger samman och styr hela vår livssituation.

Den tesen hävdas av författarteamet *Tine Bryld* och *Svend Aage Pedersen*, hon socialkurator och han facklig förtroendeman, i den dokumentära romanen *René og Danfoss* (Hans Reitzels Forlag).

Idén till den här verklighetsanknutna romanen dök upp hos Bryld/Pedersen efter det att de gått igenom en massa skolmaterial och funnit att inget fanns skrivet som realistiskt återgav arbetslivets vardag. Romanen är därför främst avsedd som en studiehandbok för skolor och andra utbildningsanstalter. Den ger en både samhällsorienterande bild och en beskrivning av det danska arbetslivets mekanismer.

Behovet av en sådan här bok är lätt att förstå när man vet att i Dan-

mark ca 25 000 ungdomar årligen slutar sin skolgång utan att vara säkra på att få yrkesutbildning. Alltför många ungdomar hamnar i den långa kön av arbetslösa.

Bryld/Pedersen försöker i romanen återge de problem som många ungdomar kommer att möta i samhället den dag de lämnar det skyddade skollivet för den mer krassa verkligheten – arbetslivet. Ett möte som ofta blir en kollision eftersom ungdomarna inte har någon som helst insikt om den "vanlige" löntagarens villkor/vardag.

Med romanen om 15-åriga René, hans familj, flickvännen Lisbeth och andra vänner, vill författarna visa på sammanhangen mellan *produktionen*, *samhällets offentliga sektor* och *familjen*. Tex vad som händer när Renés far mister sitt jobb. Hur också René blir delaktig av följderna när modern till flickvännen Lisbeth bryter samman i ackordshetsen vid det löpande bandet.

Romanen är förankrad i verkligheten i den lilla danska kommunen Nordborg på ön Als. Jättekoncernen Danfoss har en av sina många fabriker belägen där, Danfoss-företaget tillverkar komponenter till kylanläggningar, oljebrännare, kompressorer, termostater m.m.

I september -77 var 6633 anställda på Danfoss-fabriken i Nordborg. Kommunen Nordborgs ekonomi är till största delen baserad på dessa Danfoss-anställdas förmåga att betala skatt. Så gott det nu går försöker den lilla kommunen att planera – beräkna befolkningstillväxten, bostads- och grönområden, skolor, daghem, sportutrymmen etc. Men beräkningarna kan slå fel. Danfoss-ledningen kan plötsligt lägga om sin produktionsplan. Flytta vissa enheter i tillverkningen till andra delar av Danmark eller utlandet. Vad Danfoss-ledningen beslutar får återverkningar inom hela Nordborgs kommun. Varken de anställda eller övriga kommuninvånare har någon som helst möjlighet att påverka Danfoss-beslut.

Bryld/Pedersen vill med sin roman förklara att stat och kommun oftast inte står fria och neutrala i förhållande till *Den Stora Koncernen*. Att samhället egentligen är styrt av produktionsapparaten — i det här fallet den privatägda Danfoss-koncernen.

Allt liv i kommunen Nordborg kretsar kring Danfoss-fabriken. Danfoss finns med i samtal på gatan, i familjelivet, på fabriken. Danfoss är kommunens verkliga maktfaktor.

Genom att följa femtonåringen René, hans familj och vänner, får vi en god inblick i hur en arbetarfamilj i Danmark har det i sitt privatliv och på sin arbetsplats. René, en bland tusentals danska ungdomar i modern tappning, visar upp sina problem, sin vardag.

Bryld/Pedersen har lyckats bra med att förmedla en vardagsnära bild av en ung dansk arbetares livsmiljö.

Johnny Samuelsson

Handbok för icke verbal kommunikation

DESMOND MORRIS

Människan — en fälthandbok

P A Norstedts & Söners förlag, 320 s, ca 275,-

Det finns böcker som för läsaren ut på svindlande äventyr ut i kosmos och mot universums gränser, och det finns också författare som på ett genialt sätt för läsaren i en resa mot mikrokosmos och som lyckas förmedla sitt kunnande på ett stimulerande och tankeväckande sätt.

Mera sällan upplever man samma äventyrliga upptäcktsfärd då författaren skriver om den värld i vilken vi ständigt är. Men Desmond Morris gör det i sin bok *Människan — en fälthandbok*. Författaren menar att han vill ge en bok som skall stimulera till att man intresserar sig för sina medmänniskor, på samma sätt som

en fågelskådare betraktar fåglar för att de är vackra, för att det är intressanta, så kan man på samma sätt intressera sig för sina medmänniskor, inte för att man skall ha någon praktisk omedelbar användning av detta, utan bara för att det är spännande.

Boken handlar om de budskap som vi sänder vid sidan av det talade ordet — och den är därför, följdriktigt, rik på illustrationer, både fotografier och teckningar.

Egentligen är det två böcker i en, man kan med mycket god behållning bara titta på bilder och läsa texten under, men även bokens text i övrigt är fylld av tankeväckande kunskap, även om jag ibland kan känna en viss tveksamhet till enstaka slutsatser. Tex tror jag det är otillräckligt att förklara ungdomens frihet gentemot sociala gamla mönster, genom att tex sitta på gator, trappor och golv, med att jeans är tåligare klädesplagg som tål sådan användning.

Vissa gester kan man följa över nästan hela världen och man kan se dialekter i deras användande, men man kan också se motsatsen, vilket satt många turister i besvärliga situationer, där gester som i ett land har en betydelse, i ett annat land kan ha direkt motsatt eller vara ren oförskämdhet.

Nog har vi också själva sett det som kallas icke verbalt läckage, en situation där det sociala mönstret kräver att man skall trivas, men där, trots leende, trötthet och vemod kan slå igenom.

Efter att ha läst boken blev det också tydligt hur pass kraftigt television och film styrs av konvens, oskrivna lagar, bla om hur en människa rör vid en annan människa. Desmond Morris har bla en teckning som visar vilka delar av kroppen som mor får röra på sin son och sin dotter, men också det avsevärt mindre område som far får röra son och dotter, hur människa får röra annan människa av samma eller olika kön.

Desmond Morris menar visserli-

gen att boken inte är en handbok i nyttighetshänseende, men har man ett arbete i kontakt med andra människor, så kan det inte hjälpas att man använder det man lärt. Egentligen borde väl alla som arbetar i denna situation ha glädje av denna bok och det enda jag ser som skulle kunna vara något hinder i detta hänseende, skulle i så fall vara priset.

Sven-Erik Petersson

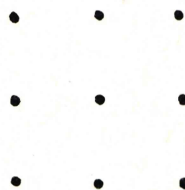
Ett behandlingskontrakt: en lösning av klart definierade problem

R. FISH, P. WATZLAWICK & J. WEAKLAND

Förändring

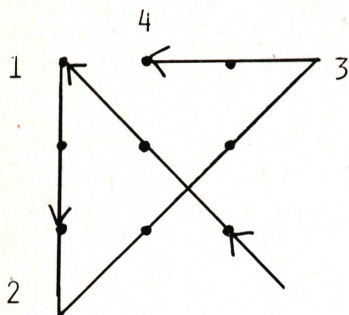
Natur och Kultur, Borås 1978, 172 s, ca kr 70:— inkl moms

Vad som framför allt är värdefullt i Watzlawicks och medförfattares bok är, att de i likhet med Ibsen pekar på det viktiga i att "gå utenom" (Per Gynt), för att på så sätt få ett nytt perspektiv på tillvaron. Vad kan vara mer väsentligt för oss, som sysslar med människovårdande yrken av olika slag, än att ständigt få nya observationsvinklar av beteenden, som vi söker förståelse för och behandling av? Exemplet med de nio punkterna visar på ett genialt sätt vad det hela rör sig om. (*Figur 1.*)

"Dessa nio punkter skall förbindas med fyra, räta, sammanhängande streck, dvs då man drar strecken får man inte någon gång lyfta pennan. Detta går ej att åstadkomma om man använder en lösning av första ord-

ningen. Lösningen utgör en typisk förändring av andra ordningen. Den består i att man går utanför ramen". (Figur 2.)

Tyvärr använder vi människor oss oftast av lösningar av första ordningen, vilka innebär inte bara att problemet kvarstår, utan också att det kan förvärras. Ett bra exempel på detta är "mer av detsamma" åtgärden; för att begränsa alkoholkonsumtionen använder tex politikerna sig av olika slag av prohibistiska åtgärder. Detta ger till resultat att illegala brännerier uppstår och dessa i sin tur ökar konsumtionen. Det konsumerade är av dålig kvalitet, varför det blir ännu mer ohälsosamt för konsumenterna. Lösningen bidrager således till att problemet ökar i svårighetsgrad.

Ett annat exempel, till synes trivialt, på lösningar av första graden är, att man "förnekar problemen" och på så sätt för ett tag upplever sig ha klarat av sin situation. Denna problemlösning är mycket vanlig och då den i vissa fall leder till svåra störningar, är det av stor vikt att den uppmärksammas.

Watzlawick tar också upp "utopisyndromet" till diskussion. Han anser tex att den moderna psykoterapi i många fall lider av detta syndrom. Den ställer upp utopiska behandlingsmål, vilket kommer att innebära en lång och tidskrävande behandling, där resultatet låter vänta på sig. Enligt Watzlawick innebär detta att man strävar efter det oppnåeliga och därigenom förhindras förverkligandet av det uppnåeliga.

Hur skall då problem lösas, så att en verklig förändring uppstår? Enligt boken bör detta ske på följande sätt:

1. En klar definition av problemet i konkreta termer.
2. En undersökning av de lösningar, som hittills prövats.
3. En klar definition av behandlingens mål (lösningen).
4. Fastläggandet och genomförandet av en plan, för att åstadkomma denna lösning.

Att följa dessa fyra punkter måste innebära att man upprättar ett välstrukturerat kontrakt med sin/sina patienter.

Enligt många psykoterapeuter avgör kvaliteten på kontraktet resultatet av behandlingen, varför Watzlawicks fyra punkter upplevs som väl värda att prövas.

I detta sammanhang bör framhållas hur väsentligt det är att den valda behandlingslinjen översätts till patientens eget språk. En sak som alltför ofta försummas.

Boken avslutas med ett antal exempel på hur Watzlawick och dennes medarbetares teorier kan tillämpas. Den brasklapp man inlägger i detta sammanhang bör beaktas.

"Framför allt kan vi inte rekommendera läsningen av de båda slutkapitlen i denna bok åt de problemlösare och hjälpare som är alltför uppriktiga för att 'spela spel', dvs de som föredrar att spela spelet att inte spela spel". (sid 124)

När läste man sist en bok i psykoterapi, där författarna själva inser att deras teorier och behandlingsmetoder inte passar alla typer av terapeuter? Detta vittnar verkligen om mognad.

Till slut bör framhållas att första delen av boken är något svårtillgänglig för den läsare, som inte har viss kännedom om den teoretiska filosofins grunder. Detta får ej verka avskräckande och innebära att man lägger boken åt sidan, då den är väl

värd lite extra möda, med tanke på den stora utdelning den ger, både teoretiskt och praktiskt.

Kerstin Fällström

Nyttig bok om torgskräck

CLAIRE WEEKES

Torgskräck

Natur och Kultur, Stockholm 1978, 168 s, ca kr 50:— inkl moms

Torgskräck (eng agoraphobia) är en dålig benämning på ett tillstånd vars centrala symtom är rädslan att lämna sin trygghetspunkt (oftast hemmet). Ett tillstånd som vanligen innebär en mängd situationsbetingad ångest (för allmänna kommunikationsmedel, affärer, folksamlingar, hissar m m), men också icke-situationsbetingad ångest i form av panikattacker och sk fri ångest, överklighetskänslor (depersonalisation/derealisation), tvångstankar/handlingar, depressiva inslag och, för all del, oförmåga att vistas på eller passera öppna platser, breda gator m m. I engelskspråkig litteratur finner man ibland benämningen agoraphobic syndrom, vilket är en bättre benämning än agoraphobia, eftersom den åtminstone pekar på att det rör sig om en symtomflora.

Weekes indelar sin bok i två delar. Den första delen kallar hon Att förstå och hennes budskap i den delen går ut på att såväl terapeuten som patienten måste förstå hur det agorafobiska syndromet verkar och hur en patient med detta syndrom tänker etc för att man skall kunna komma till rätta med problemen. Författaren vänder sig mot gängse psykoterapi och hävdar att patienten har en mängd "... invanda nervösa reaktioner som gör att det inte räcker med att helt enkelt förklara några djupt liggande orsaker för att bota patienten. Hans återkommande

ängest gäller nämligen mycket ofta själva de nervösa symtomen . . ." På samma sätt vänder hon sig mot beteendeterapin och hävdar att denna ofta misslyckas därför att man försöker lära en patient att klara en viss situation i stället för att hjälpa henne att klara sin ångest.

I bokens andra del, *Behandling*, (som upptar 3/4 av bokens sidor) presenterar författaren sina fyra grundläggande punkter:

Möt ångesten – fly inte; Acceptera ångesten – spjärna inte emot; Driv – spänn inte muskulturen; Låt tiden gå – försök inte bli bra till ett bestämt datum.

På de kommande sidorna förklarar författaren sedan vad hon menar med dessa punkter och hur patientens acceptering av dem hjälper henne att undgå vad Weekes kallar sekundärrädsla, dvs den rädsla för rädslan som den agorafobiska patienten snabbt utvecklar.

Jag delar författarens uppfattning att sekundärrädslan vållar den agorafobiska patienten betydligt mera obehag än den ursprungliga rädslan. Däremot kan jag inte acceptera den bild hon ger av hur ett agorafobiskt syndrom utvecklas. Om jag uppfattar författaren rätt, så menar hon att det agorafobiska syndromet växer fram som en följd av ett starkt stressupplevande (i synnerhet sjukdom) hos en tidigare helt "frisk" person som haft en lycklig barndom och lever i ett harmoniskt förhållande med sin familj. Endast i undantagsfall skulle det föreligga djuppsykologiska problem och/eller relationsstörningar bakom syndromet.

Också hennes syn på självförtroendets roll är belysande. Helt riktigt påpekar hon att "agorafobikern" har dåligt självförtroende, men hon anser detta vara en följd av problemen. För min del vill jag hävda motsatsen. Det dåliga självförtroendet är den grogrund på vilken problemen kan utvecklas. Att sedan

självförtroendet ytterligare försämrar på grund av den upplevda ångesten etc är ju en annan sak.

Det förefaller mig som om Weekes haft alltför lätt att acceptera den bild som flertalet av våra patienter målar upp vid sitt första besök. "Jag kan inte förstå varför jag fått denna sjukdomen. Jag har ju allt jag kan önska mig – en snäll man, bra ekonomi, inga besvär med barnen. Det måste ha varit den där besvärliga halsflusen jag hade 1960 . . ."

Jag vänder mig alltså mot det ytliga betraktelsesätt författaren anlägger. Hon är dessutom ganska pratig och upprepar det mesta åtminstone tre gånger. Men, jag anser inte att boken är vare sig dålig eller oviktig.

Weekes ger en bra beskrivning av det agorafobiska syndromet, av de symptom som ingår men också av hur en patient upplever dessa symptom. Hon tar också upp en del av de fallgror som finns på vägen mot symptomförbättring.

Oavsett varför en patient fått sin första ångestattack, så kommer hon relativt snabbt att utveckla den tidigare nämnda sekundärrädslan. Hon börjar bli rädd för sina ångestattacker eller snarare kanske, att ångesten skall bli så stark att "det värsta" inträffar. Vad detta egentligen är vet hon kanske inte så noga, men en dag när ångesten blir tillräckligt stark så kommer det att inträffa. Dessa tankar får henne att mer och mer undvika eller fly ur de fobiska situationerna. Och det är ju ett väl känt faktum att de fobiska reaktionerna underhålls och förvärras av undvikande och flyktbeteenden.

Kan vi hjälpa en patient att acceptera Weekes fyra punkter – vilket förutsätter att patienten fått en ökad förståelse av det rent fysiologiska skeendet vid ångest – så tror jag att vi gett henne ett bra verktyg i hennes strävande efter symptomfrihet. Vi har metoder sedan gammalt med vilka vi kan öka patientens förståelse av och insikt i de djupare orsakerna bakom symptomutvecklingen. Men alltför ofta har ångesten "bör-

jat leva sitt eget liv" och fortsätter att göra det också efter att patienten fått ökad insikt.

Weekes riktar sin bok till unga människor i olika befattningar inom psykiatri och närliggande områden. Jag tror att den kan vara nyttig läsning för de flesta av oss, oavsett ålder, och oberoende av om vår kontakt med psykiatri är som personal eller som patienter.

Christer Nordlund

Böcker till redaktionen

Bengt Lindegård

Jämlikhet i vårdapparaten?

AWE/Gebers, Lund 1978, 196 s ca kr 70:– inkl moms

Bengt Lindegård & Bengt Wramner

Primärvård

AWE/Gebers, Lund 1978, 156 s, ca kr 70:– inkl moms

Inga-Lill Valfridsson

Aborten – det svåra ingreppet

Kvinnor och män berättar
LiberFörlag, Helsingborg 1979, 124 s, ca kr 38:– inkl moms

Erland Hofsten

Flera barn i Sverige?

Om befolkningsutvecklingen förr, nu och i framtiden
Norstedts, Lund 1979, 151 s, ca kr 42:– inkl moms

Anders Rosdahl

Omkring de saerlige pensionsregler for kvinder

Socialforskningsinstituttet, meddelelse 26
Teknisk Forlag, København, 61 s, ca kr 13:– inkl moms